

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

АЛГАП ОР БИС

Одаг-чадыр төрөө өмдөн
Орду, Кремль — Москва
Россиядан — СССР-ден
Ораа чурттар — дилер

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Азия диялтич чүрөө чөрдөн
Америка, Европа дээш
Австралия, Африка кайра
Аймак сөөк чоң чүрөөгө

Ала башкы Ленинни
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Тайга току ачыч огул,
Тараа, малдыг хемчиг
Тайбын тукут Совет

Ала башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Октябрьны улу-чарым,
Октябрьны хаа-чыры
Октябрьны шүтүзүгү
Орук-чолу айтып турар

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Октябрьны чарлым
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Октябрьны олу салгаан
Орук-чолу чаагай болур,
Олча-кежи ооаа боор дээш
Ала башкы Ленинни,

Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Оран чурттар, бүгү
Орук-чолу — коммунизм,
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

Ала-башкы Ленинни,
Октябрьны, партияны
Ажыл-ишке, чуртталгага
Алдаржылдып алган чор

БИР АВТОГРАФТЫҢ ТӨӨГҮЗҮ

1920 чылдын апрельдин бир эртенде Ленинниң кабинетинде аяла эвес чүшкүч кийи кирип келген. Аялгы эр кийи Ленин ордонда чок боорго холууда туруп алган келген посте орап кааа довураан азыгга салып каан.

Өзүндө ээи удаткан чок чедип келген, каталуу-беле: — Экин, эш Альтман! — дээш.

Каш чыл бурунгаар таймжып алаамат сунганг совет чуркучу Натан Альтман Ленинниң портрет скулптурасы-биле ажылдап олоонго кычар. Ленинградта ооң мастерскаяда Владимир Ильичиниң ханы болаач шымны берген орак скулптурасы бар. 1925 чылда Парижге Владимир Ильичиниң скулптурасы дээш ол алды медаль алган. Натан Альтман бодунун ол ажылда Ленинни кижилериниң эң кижизин кылдыр көргүсөн. Ленинниң чангыта оуу караандажы-биле чуруп ораш, чуркучу чүгүдээш эртербики кызылган; худум-эртүр турда карактарыны сымгалары, боданын орда дугада берген хааан, имир-эртүр көргөн карактары, ооң бөдүүн болган угааныш. Ильичиниң сагыш селкини, буунык-чаагайын болган эске даа чүгүдээш. Чуркучу эрл паппакы аялган, Ленинниң ээи каш чуркучурун болган докменттерин көргүсү. Оуу алында мыда скулптураны магадлаанын бажан Роланиниң чагаазы боа Владимир Ильичиниң автогравы бар. Чуркучунуң блокнотунда ол үнелет чептес одуруглары дү-

гайында чугалап бөрин оон дилээш мен.

— Владимир Ильичиниң кабинетинде апрель эгезинден май төңүзүгө чедир ажылдап мен, — дээш. Эртен эртежи-де келген, Ленинге шалтыкта кызып, мыда ажылдап турарымны билдирпей, чамдыкта келжөге кирип ажылдап турдум. Бир катаа, Владимир Ильич Степан Халтуриниң барельефиниң бижини чаартыр дилер кылды.

— Ону номчуру берге дил, ол кымал дээрин мен кашлаа катап — таймбырлар ужулга таарышкан мен — деп ол чугалады. Ленинниң Кремльде кабинетинде кирген кийи ам-лаа мыда ол барельефи көрүп болур.

— Ильичиниң кабинетинде кирип келген, бодумуну ажылдамын көрүп кааш өрөөнүн аажок. Ооң бичиле мурнууда барельефти Анастасий Васильевич Луначарский берген кийи мен, а ол оуу Ленинге мээш болгон кылдыр берипкеки билбөөн не болтай мен. Автограф дугайында чугалап бөрин дилеринге мен чардыткан оуу бердим мен 1920 чылдын май 4-те чүдө. Кожолуктей мен барельефтиң кызыл боо-дуга-биле каш турдум, оуу мурнууда ол кара бууду-биле бижитинген турган. Ленин бир хааржактан сазынар ушту алган чоруну дей берген. Коргу турган-даа олаче бичиле альбом-блокнотуну сундум.

Чуркучу эрл номчуштагы көргүсү.

— Ленин шаг чок худум-эртүс, оуу ажык көрдү. Ында Луначарскийниң, Малковскийниң бижиз чүгүдээш көргөш ол «Мен шүлүк чогаалдып билбес мен, анаа бижир бооп-тур мен бийи. Ынчалдаа бөгүн бажан аржажок аарып тур. Бүтүрп көрүңер, эш Альтман, ам бир катап таптыр бижир боо мен. Амдыгында ай, хүн болшат ап салыры-биле кызылгарлап каады, мындыр ам, автограф чымчыкчы?» диди. Ынчалдыр бо номчушта мындыр таптыр.

Альтман бодунун ажылдары — В. И. Ленинниң чуркучтарын көргүсү. Ленин кылда сактап, өттүр көрүп, болап, күзгүдөргө азылган орак болур.

— Бо альбомдан эске 1921

чылда үнгөн 100 экзюмплар-биле бажан альбом бар — диди. Стодун оолугу хааржактан бажан бир папка ужулгап, оуу аялганга чугалады. — Мыда ийи чуркуч бар, оларын мен алааа парлатпаан мен. Оларын кайгыт бир байырт кайлап кырып жаап, шыгыяп турган деп болбой берер. Владимир Ильичиниң скулптурасы портретин кылдыра карадап биле чуруп алганым бүжүн ажаа дуаалаа материал деп санап турдум. Эртенки-не ооң кабинетинде келген, оуу чардыктырбазын кызып, ажылдап турдум. Келген кийи бүртүзү-биле ооң канчаар ужуражырын, телефон-биле канчаар чугалажырын бодумунуң мындай-боо кылдап турарын дээш шүтүзү-наа эрттерин чуруп аарым кызып турдум. Бодумуңа чуркучтарын кайра чок ора сеп турдум. Ленин шап-шагы-биле кайгыт бир сазын азы ном туруп алган оуу номчуп огулаар турду. А ол мээш улу шалтык турган.

Оуу ажаа сомалап кааан олар дийи, Владимир Ильич, а чогуу ажыл ам-даа мурнууста — диди.

— Ам-даа мурнууста? — деп, ол корткап шыкып аял-ды. — Луначарский ажыл дооступ турар деп мээш чугалаа чүе.

— Анастасий Васильевич-ге мен мындыр чүе чугалаа-ваа мен.

— Аа, ол мээш тоолдары чугалап турган олар. Ленинниң шырайы аажок өскөргөч, чамдык кижилер-биле баштааным аарак чугалажар, а өскөргө баштап шалла аарак. Бир катап Фотиевага ол эске-биле мында дээш: — Чок, чок мен оуу моон сойгар хүзүс албас мен, оуу менден алырып көрүңер. Аа-ла оуу алман, чүгүдээш таарыштыр чугалап кайлар.

— Чуга паппакы ажиткан чуркучу ийи чуркучу көргүсү.

— 1921 чылда «Ленин» деп альбому бетелетп турган 12 чуркучу аарак кийи мен. Оларын оуу парлатпаа берген мен, а бо ийи чуркучу артырып алганым ол. Ынчан Ленин ангаи ажилчыларын делегацияны хүзүс ап турган чүе. Бо ийи чуркучу парлатпаа берипкеки оуу чуркучу-биле дөмөйлөшкө шыккан болган чүе, ам хей чылдар өрткөндө оуу көрүмгө бир азы шыккан-тур — деп, ол чугалады.

Бөдүүн-ла үнелет чептес белек — Ильичиниң ийи чуркучу чуркучуудан шап мычар алган мен.

А. ЛАЗЕВНИКОВ.

ХАРЫСАЛГА УЛГАТКАН

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясынын чаа Программанын төлөвиленин номчул ораага, кижизиниң боданы хайыр, канды-ла бир бунини чүвени эрат чога барлаадып тур-дусу.

Мен дугайы културал, литература болгон чуркучу, оуу эртен катал-катап номчу-дум. Ында болгон бистин де-ленинч партия чогаалчылары салым-чааланыкы болган оларын чаа-чаа урай аржактары тырарыкы кону-чүгү кичигей салым турар.

Чечен чогаал болган уран чүдү ажылдакчыларын чиге мурнууда ху-ту-га-жа-лаарын улу дегеле хере шейил берген. Кол-ла чүе болза өстүч чечени ула-улам чидидер, чогаалдың утазын конуш тода кылдыр болган кижилериниң сегил-хөну келергей арыг-чаагай болууларын дуаалыг чо-гаалдарын бижирин бооп турар.

Бурн кыргынарнын мында чечен оуу бар: Чүс чоржак ааттын орну-га чагыс чүгүтүр аат херек.

Шынап-ла чечен өстүр эдирек чогаалдарын ор-нууга кижиниң чүрөө шон-уп турар өстүр, угаанын хеледип келер маалдары-лы ковар дээ чогаалдарын бижиринче партия кыйгы-рып турар.

Чонуну културалг денне-ли бөдөө туудум, номга мына бажан улаадып турар, мындын төлөвиледе чо-гаалчыны чогаалы хань пчейин болган чечен өс-түр болур ол дээрде чога-алдыкы харысалганын улам улаадып турары ол мын-жыл.

Уткаа шаарлачык бол-ган сөзү шүдүлө чөгөөш шалбаанын чымг суунга дөмөй. Ужур-уткаа бистин коммунист амыдырал-биле шоту холбашкан болган сөс-дөө бижирин чогаал аарым суу каш-лаа хуван пактап болур, эи чогаалды каш-лаа катап номчукаазын келер.

Чаа Программала болза чечен чогаал улустарын улам чокушаштырар бол-ган өнүктүштер деп тур-рар, бот хууда эки чогаал-дардан бижирин черле кы-зындар апар.

Монгуш КЕНИН-ЛОПАН, РСФСР-нин културалы-нын алдарлыг ажылдак-чызы.

В. ГАШИН,

В. ЦИМБАНОВ,

СЭТА-нын корреспондент-лери.

Ленинград.

Монгуш КЕНИН-ЛОПАН, РСФСР-нин културалы-нын алдарлыг ажылдак-чызы.

В. ГАШИН,

В. ЦИМБАНОВ,

СЭТА-нын корреспондент-лери.

Ленинград.

САДЫП АЛЫЧЫЛАРЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Кызылдын улустур ба-раанынын салым «Мо-сквич» 2140, «Люкс» мар-калыг автомашиналарын 8200 рубль салым турар. Күзөңнер автомашиналар-ын чүзөң-биле салым ап болур. Айтырлары дараа-зында адресче чорулар:

Кызыл хоорай, Октяб-ская кудумчуу, 29, са-дыг кидиз, каб. № 15.

Республиканын културалы-нын алдарлыг ажылдак-чызы.

Монгуш КЕНИН-ЛОПАН, РСФСР-нин културалы-нын алдарлыг ажылдак-чызы.

В. ГАШИН,

В. ЦИМБАНОВ,

СЭТА-нын корреспондент-лери.

БӨГҮН КАЯ, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Хөгжүм-ини театрына Оребурге филармонияны-нын коллективиниң цирк ою-ну, эгелери 15, 17 шактара.

«Енисей» Култура бажынына Дыштанылга кезеңи 19 шакта.

«Колос» Култура бажынына

«Мээ Төрүн чуртун — СССР» деп темага чуркуч конкурсу, 13 шакта.

«Кремлевские куряты» кинофильм 14 шакта, диско-тека 19 шакта.

Кызыл салымны кызыл булузуга дискотека 19.30-де.

Шахмат клубуна шыда-раага хоорайны бирги чери дээш маргылдаа 14 шакта.

«Херел» спорт залыга баскетболга хоорай кубугу дээш маргылдаа 14 шакта.

«Херел» спорт залыга, № 3, 14 школарын алдар-рынга баскетболга республи-каның бирги чери дээш шо-лачылар маргылдаа, эге-лери 10 шакта.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

САДЫП АЛЫЧЫЛАРЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Республиканын културалы-нын алдарлыг ажылдак-чызы дараа-зында баран-дарын барын дыйналып тур:

1. Парусина (брезент) 100 метр дээш 50 кг дүг;

2. ВАЗ-2108 маркалыг чиж автомашина дээш 300 кг дүг дужар.

Айткан бараанын салым алыры-биле районнараа белеткек контроларында атырыгы тургузар.

Республиканын културалы-нын алдарлыг ажылдак-чызы дараа-зында баран-дарын барын дыйналып тур:

1. Парусина (брезент) 100 метр дээш 50 кг дүг;

2. ВАЗ-2108 маркалыг чиж автомашина дээш 300 кг дүг дужар.

Айткан бараанын салым алыры-биле районнараа белеткек контроларында атырыгы тургузар.

ТВ

НОЯБРЬ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 9.05 — Москва Кремлин комедия-трагедияның үлгүлөрүн өстрели-риниң оюн көрүзү. 9.30 — Те-лефальмистерин XI Бүтү-нү-лө фестивалының шапкыткан фильмерин. 10.00 — «ХП бү-гү-дөлөгөй»: демиселдиң кылыр. «Дружба» спорт-залы-на концерттер. 10.45 — Шүдүктүр — Октябрьга. 11.15 — Тел теле-видениениң болган Бү-гү-нө-лө радиозууң алек-тронумукалыг «Республи-каның атамбыр» хрестор-иниң улустун артизи В. Ме-шериниң удуртулаа-биле ойнаар. 11.45 — «Таймы болган амыктар». 12.30 — Футбол. 13.50 — Москва.

Кызыл шөл. Октябрьниң социалист Улуг революция-нын 68 чыл оюнга турас-кааткан шериг парад бол-ган амыктар чондарын чыс-каалы. Төңгөндө — Тайлар-ны маалырында кырыла. «Тимур и его команда». Ура-н-чечен фильм. 17.25 — В. И. Ленин. Странниң жанын. «Вступая в двадцатый век». Хей сериалыг телефильм. Бирги фильм — «Пробил час». 18.30 — Байыраа кон-церти. 21.00 — Октябрьниң социалист Улуг революция-нын 68 чыл оюнга турас-кааткан шериг параднык болган амык чондарын чыс-каалың дугайында ре-портаж. 22.15—23.50 — Фут-бол.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Успехи гимнасти-ка. 8.20 — «Эстусийская та-га». Эртем-нентердег фильм. 8.50 — М. Горький. «Хары-га дугайында мр». «Буре-востник дугайында мр». 9.15 — «Восхождение» — кино-фильм. 10.00 — Музыка-фильм: «Октябрьский мас-с». «Восход». «М. Та-вровский. Шүдүгледер.

КЫЗЫЛДАН

10.55 — Октябрьниң соци-алист Улуг революциянык 68 чыл оюнга тураскааткан Кызыл хоорайның амык чыскаалы. В. И. Ленин аттыг шөлдөн дамчыдыла.

МОСКВАДАН

12.15 — Уруларга фильм. «Макар — следопыт». 1-ги серия. 13.30 — СССР улустарынын кылыр болган кызыл шөл. 13.50 — Москва. Кызыл шөл. Октябрьниң социалист Улуг революция-нын 68 чыл оюнга турас-кааткан шериг парад бол-ган амык чондарын чыс-каалы. Төңгөндө — «Косая Пресня — вчера и сегодня». Док. фильм. 16.30 — «Чре-тич ханымында». Кострома областык колло ажил-чи-лер-биле ужуражышкын. 18.30 — «Офицер запаса». Ура-н-чечен фильм. 19.50 — «Росенин». Киножурнал. 20.00 — «Тамчыгыт удуңар, чаштар!».

КЫЗЫЛДАН

20.15 — Октябрьниң соци-алист Улуг революциянык 68 чыл оюнга турас-кааткан Кызыл хоорайның амык чыскаалың дугайында репортаж.

МОСКВАДАН

21.00 — Октябрьниң соци-алист Улуг революциянык 68 чыл оюнга турас-кааткан шериг параднык болган амык чондарын чыс-каалың дугайында ре-портаж. 22.15—23.50 — «Сер-де России». Ура-н-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

«Октябрь»

Бөгүн республикага бур-геп, азыр. Чагбас. Согу-бар-ны чүктөн хаттын дүргөн секундада 5—10 метр. Дүне 15—20 градус, малдык сер-ле 10—15 градус соор. Хүндүс 4—9 градус соор.

Кызыл чагбас. Хат кош-ка. Дүне 18—20 градус, хүндүс 4—6 градус соор.

«Кино»

«НАЙРАЛ»: «Орлята Ча-ная» 12.00, «Утро обреченно-го принца» 13.40, 15.30, 17.20, 19.10 шактарла.

«ПОНЕВ»: «Киносборник. Ну, погоди!» 10.50, 13.50, «Мужчины есть мужчины» 12.20, 15.20, «Не хойте, де-вки, амуз!» 16.50, 18.30, 20.10 шактарла.

«ВОСТОК»: «Фронт в отчем доме» 13.30, 15.20, 17.10, 19.00 шактарла.

«ЕНИСЕЙ»: «6: «Соперни-ки» 15.00, 17.00 шактарла.

Солун иелелая 6 катан /нер.

Чатыр № 3160.

Тыва АССР-ниң Ком ундурер чер, полиграфия болган ном садымның херектериниң талазы-биле күрүнө комитетиниң типография. Кызыл, Шетинки болган Кравченко кудумчуу, бажың № 1,

ТС-00686

ШЫН Редакцияның адреси:

667000. Кызыл, Шетинки болган Кравченко к